

**Remissyttrande över delbetänkandet Effektivare tillsyn över
diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade
området (SOU 2020:79)**

Till Arbetsmarknadsdepartementet

Endast per e-post till:

a.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till anna.scholin@regeringskansliet.se.

Ert dnr: A2020/02630

Vår referens: Ola Linder, ola@independentliving.org

3 maj 2021

Independent Living Institute (ILI) är en ideell tankesmedja och projektplattform inom medborgarrättsrörelsen Independent Living av personer med normbrytande funktionalitet (funktionsnedsättning). Våra grundläggande principer är självbestämmande, självrespekt och empowerment (bemäktigande och bemyndigande). Vi möter många personer med olika funktionsnedsättningar i våra verksamheter som upplever diskriminering. Vi möter även frågor om systemet kring aktiva åtgärder mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Vi var med i utredningens referensgrupp.

Vi yttrar oss härmed över delbetänkandet SOU 2020:79.

Allmänna synpunkter

Vi finner det mycket positivt att utredningen tillsatts med uppdrag att se över Diskrimineringsombudsmannens, DOs, tillsyn över arbetsgivares och utbildningsanordnares arbete med förebyggande aktiva åtgärder mot diskriminering samt tillsynen över det skollagsreglerade området. Vi vill att DO är en viktig myndighet, men att flera saker behöver förändras för att vara en effektiv kraft i arbetet mot diskriminering.

Vi har tidigare granskat DOs arbete med tillsyn generellt, men med fokus på aktiva åtgärder, se <https://lagensomverktyg.se/wp-content/uploads/sites/4/2018/10/Om-DOs-tillsyn-181018.pdf> och <https://lagensomverktyg.se/2018/granskning-brister-tillsyn/>. Slutsatserna kan dras att DO inte närmare granskar *hur* de aktiva åtgärderna genomförs och *vad* som ska ingå, utan mer *att* det genomförs dokumentation kring de olika diskrimineringsgrunderna.

Vi anser att de aktiva åtgärderna måste kopplas tydligare till de olika formerna för diskriminering, inklusive diskriminering i form av bristande tillgänglighet. Därför är vi positiva till att DO ska ges föreskriftsrätt givet att DO kommer se det som sin uppgift att klargöra vad skyldigheterna att vidta förebyggande aktiva åtgärder mot diskriminering närmare ska fyllas med. Tillsynsmyndigheterna måste ha som uppdrag att verka för en förändring i linje med lagstiftningens syfte – ett samhälle fritt från diskriminering. Arbetsmiljöverket är en förebild kopplat till kraven på systematiskt arbetsmiljöarbete. Det är positivt att DO inlett ett närmare samarbete med Arbetsmiljöverket, och det bör återspeglas i regleringen av aktiva åtgärder att regelverken, med flera andra som plan- och byggnormerna och upphandlingsnormerna, hör samman med förebyggande arbete mot diskriminering. Oavsett om DO eller Skolverket har tillsynsansvaret över diskrimineringsförbudet i för skollagsreglerad verksamhet behöver den vara tydligt definierad så att enskilda elevers anmälningar, klagomål och tips handläggs och ligger till grund för åtgärder när det visar sig finnas omständigheter som antyder att diskriminering förekommit.

För att diskrimineringslagens syften ska få fullt genomslag ser vi ett behov av en samlad översyn av tillsynen av diskrimineringslagen i sin helhet på alla samhällsområden och enskildas möjligheter att i praktiken kunna driva sina diskrimineringsfall i förhandling och domstol.

Synpunkter på vissa av utredningens förslag och bedömningar

5.3.1 Förutsättningarna för Diskrimineringsombudsmannens tillsyn försämrar tillsynens effektivitet.

ILI delar delvis bedömningen, men finner att delar av svaret även finns inom myndighetens prioritering att inte följa upp beslut och använda sig av sanktionsmöjligheterna via Nämnden mot diskriminering.

5.3.2 Diskrimineringsombudsmannens tillsynsmetod när det gäller bestämmelserna om aktiva åtgärder bör utvecklas för att tillförsäkra ökad regelefterlevnad.

ILI delar delvis de bedömningar som görs i avsnittet. Vissa saker möts upp av förslag enligt 5.3.3 och 5.4.2, men det behöver påminnas om att DOs tolkning av sitt uppdrag inte är detsamma som vad lagen medger. Enligt ordalydelsen skulle tillsynen kunnat varit mer preciserad genom att lagstiftningen användes aktivt och sanktionsstrukturerna inte lämnades oanvända. Även med de förslag som utredningen lämnar finns risken att DO förhåller sig passiv till sina befogenheter enligt lag. Därför förespråkar vi mer styrning av DO, särskilt eftersom myndigheten inte längre avses vara Sveriges sätt att uppfylla Parisprinciperna om oberoende övervakning av de mänskliga rättigheterna (jfr. prop. 2020/21:143)

5.3.3 Diskrimineringslagen ska inte längre innehålla en särskild bestämmelse om att Diskrimineringsombudsmannen ska förmå dem som omfattas av lagen att frivilligt följa den. ILI tillstyrker förslaget.

5.4.2 Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska ges rätt att utfärda föreskrifter om kraven på arbetsgivare och utbildningsanordnare inom högre utbildning när det gäller arbetet med aktiva åtgärder.

ILI tillstyrker förslaget.

5.4.3 Ett rådgivande organ med ledamöter från arbetsmarknadens parter, universitets- och högskoleområdet och civila samhället inrättas för att ge DO råd och stöd i myndighetens arbete med föreskrifter.

ILI tillstyrker förslaget med ett rådgivande organs för att ge DO råd och stöd i myndighetens arbete med föreskrifter. Enligt artikel 4.3 ska organisationer av personer med funktionsnedsättning finnas med i beslut som rör genomförandet av FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Funktionsrättskonventionen) vilket innefattar arbete mot diskriminering enligt artikel 5 Funktionsrättskonventionen. Därför bör det framgå av lagstiftningen att representanter från organisationer av personer med funktionsnedsättning ska ingå i rådet.

5.4.4 Diskrimineringsombudsmannen ska samråda med berörda arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inför beslut om föreskrifter.

ILI tillstyrker förslaget. Däremot anser vi att civilsamhällets övriga organisationer, inklusive organisationer av personer med funktionsnedsättning, ska ingå i samrådsstrukturen inför beslut om föreskrifter.

5.6.2 Nämnden mot diskriminering ska kvarstå i sin nuvarande form men bestå av sju ledamöter. Ordförande och vice ordförande ska vara jurister med erfarenhet av tjänstgöring som domare, en ledamot ska utses efter förslag av arbetsgivarsidan, en ledamot ska utses efter förslag av arbetstagersidan, två ledamöter ska vara jurister med erfarenhet från arbete med diskrimineringsfrågor och en ledamot ska ha särskilda kunskaper om universitets- och högskoleområdet. För samtliga ledamöter ska det finnas en ersättare.

ILI tillstyrker förslaget att nämnden ska kvarstå i sin nuvarande form. Däremot anser vi att även representanter från civilsamhällets övriga organisationer, inklusive organisationer av personer med funktionsnedsättning, ska ingå i sammansättningen av Nämnden mot diskriminering.

5.6.3 Centrala arbetstagarorganisationer som en arbetsgivare är bunden till av kollektivavtal ska kunna göra en framställning till Nämnden mot diskriminering om vitesföreläggande. Om sökanden i vitesmål hos Nämnden mot diskriminering är en central arbetstagarorganisation till vilken arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal, ska talan om utdömande av vite föras vid tingsrätt av den centrala arbetstagarorganisationen.

ILI anser att det bör utredas om även andra organisationer än centrala fackförbund ska kunna inleda ärenden om vite i Nämnden mot diskriminering.

5.8 Regeringen bör låta utreda frågan om huruvida det ska införas likabehandlingsombud som representerar arbetstagarna i arbetet med aktiva åtgärder inom arbetslivet.

ILI delar bedömningen.

7.2 Tillsynsansvaret för det skollagsreglerade området i diskrimineringslagen överförs från Diskrimineringsombudsmannen till Statens skolinspektion. Skollagens administrativa sanktioner i 26 kap. ska gälla vid Skolinspektionens tillsyn av diskrimineringslagen. Talerätten i mål om diskrimineringsersättning för barn och elever inom det skollagsreglerade området överförs också från Diskrimineringsombudsmannen till Skolinspektionen. Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen ska utföra uppgifterna avseende skydd mot diskriminering och diskrimineringsersättning på motsvarande sätt som i dag sker för kränkande behandling enligt Skolinspektionens instruktion.

ILI anser att det viktiga är att det skollagsreglerade området, i likhet med de andra områdena enligt diskrimineringslagen, omfattas av en effektiv tillsyn. Det är viktigt att särskilja det offentlighetsrättsliga ansvaret att utöva tillsyn över förebyggande aktiva åtgärder mot diskriminering och det civilrättsliga skyddet genom förbuden mot att diskriminera.

Efter att betänkandet offentliggjorts och det innehåller ett förslag om föreskriftsrätt finner vi att det är oklart om det är ändamålsenligt att flytta tillsynen över det offentlighetsrättsliga uppdraget att utöva tillsyn över skyldigheterna att vidta aktiva åtgärder mot diskriminering på det skollagsreglerade området till Skolinspektionen och BEO. Möjligen kan en flytt ändå medföra att fler ärenden handläggs och åtgärder vidtas för lika rätt och tillgänglighet. Vad gäller det civilrättsliga skyddet är det en svår avvägning om tillsynen på sikt görs mest ändamålsenligt hos DO eller Skolinspektionen. Utredningen antyder att det finns större resurser och bättre rutiner hos Skolverket, vilket talar för en flytt av tillsynsansvaret. Mot detta talar det principiellt viktiga att en myndighet har ett samlat grepp om arbetet mot diskriminering på alla områden. Möjligen finns ett värde i att avvakta en flytt till dess att DO prövat sin föreskriftsrätt och tillämpning av de nya förtydligade reglerna om aktiva åtgärder inom utbildning och arbetslivet.

7.3 Bestämmelserna om diskrimineringsförbud, repressalieförbud och utbildningsanordnarens utrednings- och åtgärdsskyldighet ska kvarstå samlat i 2 kap. DL. ILI tillstyrker förslaget.

7.4 De ideella föreningarnas talerätt för diskrimineringsersättning ska fortsätta att gälla på samma sätt som i dag. Den talerätten ska inte utsträckas till att även omfatta kränkande behandling.

ILI tillstyrker förslaget om de ideella föreningarnas talerätt för diskrimineringsersättning. Däremot finner vi att frågan om kränkande behandling sannolikt även skulle kunna hanteras av ideella organisationer.

7.5 I mål om diskriminering inom det skollagsreglerade området ska domstolen kunna förordna att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad även om Skolinspektionen för talan för enskild.

ILI tillstyrker förslaget. Vi anser däremot att det behövs en översyn över hur rättegångskostnader hanteras av domstolar för att komma ifrån den avskräckande effekt som

idag finns till följd av bristande rättshjälp och risker för att bli ålagd att betala motpartens kostnader vid förlust.

7.6 De materiella bestämmelserna om aktiva åtgärder avseende diskriminering ska kvarstå samlat i diskrimineringslagen. Bestämmelserna om aktiva åtgärder avseende kränkande behandling ska innehållsmässigt samordnas med reglerna om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen för det skollagsreglerade området, men kvarstå i skollagen.

ILI tillstyrker förslaget.

7.7 Skolverket ska ges möjlighet att meddela föreskrifter om arbetet med aktiva åtgärder mot diskriminering enligt diskrimineringslagen för det skollagsreglerade området och mot kränkande behandling enligt skollagen. Samverkan ska ske med DO och Skolinspektionen.

ILI tillstyrker förslaget.

7.8 Det ska ske en kompetenshöjning om diskriminering vid Skolinspektionen. DO, Skolinspektionen och Skolverket ska samverka i arbetet mot diskriminering inom det skollagsreglerade området.

ILI tillstyrker förslaget. Det behövs även en kompetenshöjning inom fler myndigheter.

9.2.5 Skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, Europakonventionen, barnkonventionen och andra skyldigheter som följer av Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Vi delar inte bedömningen att förslagen inte påverkar Sveriges internationella åtaganden. Konsekvensanalysen innehåller inget om Funktionsrättskonventionen, vars genomförande med flera andra konventioner om mänskliga rättigheter, påverkas av DOs och andra myndigheters arbete med tillsyn över olika delar av diskrimineringslagen. Vi anser att det bör göras en genomlysning av de positiva förpliktelser (specific measures) som krävs enligt Funktionsrättskonventionen.

Härnösand och Stockholm som ovan

Jamie Bolling
Verksamhetsledare
Independent Living Institute

Ola Linder
Jurist
Independent Living Institute